

Токтомамбетова К.К.

**БАЛДАРДЫН ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ УКУГУ ЖАНА АНЫ ИШКЕ
АШЫРУУНУН КӨЙГӨЙЛӨРҮ**

Токтомамбетова К.К.

ПРАВА РЕБЕНКА В СЕМЬЕ И ПРОБЛЕМЫ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ

К.К. Toktomambetova

**CHILDREN'S RIGHTS AND PROBLEMS IN FAMILY
AND HER REALIZATIONS**

УДК: 34.347.6

Макалада балдар – биздин келечегибиз, аларга болгон мамилебиз, бир эле учурда өзүбүзгө жасаган камкордугубуз экендиги көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: укук, жашы жете электер, алименттик фонд.

В статье показано, что дети – наше будущее, наше отношение к ним является, в то же время, заботой о нас самих.

Ключевые слова: право, несовершеннолетние, фонд алиментов.

The article shows that the children are our future, our attitude to them is, at the same time, a concern for ourselves.

Key words: law, minors, the alimony fund.

Үй-бүлөдө жашоо – баланын ажырагыс жана приоритеттүү укугу, анткени, үй-бүлө – жекече жана социалдык өөрчүү үчүн табигый жана зарыл чөйрө. Үй-бүлөнүн курчоосунан ажыраган балдардын психикалык өөрчүүсү кечендейт жана деформацияланат. Тилекке каршы, көптөгөн өспүрүм жарандар үчүн мындай коркунуч жок эмес.

Ата-мекендик жана чет элдик тажрыйбалар көрсөткөндөй, мамлекеттик мекемелерде тарбияланып жаткан өспүрүмдөргө караганда үй-бүлөдө чоңоюп жаткан балдардын социалдык жетишүүсү жана татыктуу жашоого болгон кепилдиги бир топ жогору.

Бала үчүн кандаш үй-бүлөнү сактап калуу приоритеттүү маселе экендиги талашсыз. Эгерде баланы кандаш үй-бүлөгө кайтарууга мүмкүндүк болбосо, анда андай үй-бүлөнүн ордун баса ала турган үй-бүлөнү табуу үчүн максаттуу жумуштар жасалууга тийиш.

Жашы жете электердин укугун ишке ашыруунун көйгөйлөрү биздин республикада ар дайым болуп келген. Кайра куруу доору, 90-жылдардагы каатчылыктар бул маселелерди катаалдаштырып жиберген жана жада калса “балдар укугу” боюнча Конвенциянын ратификацияланышы да жакшы тарапка тарта алган жок. «Жашы жете электердин укугу» тууралуу мыйзамдардын кабыл алынуусу да кыргыз мыйзам өндүрүшүнүн бир жетишкендиги катары карасак болот.

Көптөгөн мезгилдерден бери мыйзам колдонуучулар да, мыйзам чыгаруучулар да соттук чечимдердин канааттандыраарлык аткарылбай келе жаткандыгына көңүл бурушкан. Мисалы: алимент төлөөдөн баш тарткан же качкан жарандар менен күрөшүү боюнча чакырыктар болгон. Мындай жагдайдын курчүшүна дайыма социалдык-экономикалык факторлор (жумушсуздук, эмгек акынын деңгээлинин төмөндүгү ж.б.) таасир этишет. Мындай акыбалда мыйзамдын мүмкүн-

чүлүктөрү кандай болооруна келсек, анда чет элдик тажрыйбага көңүл буруу абзел.

Кээ бир өлкөлөрдө (Польша, Франция) мамлекеттик алименттик фонддор¹ түзүлгөн. Ал фонддордун максаты алимент төлөөдөн качкан ата-энелерди издөө учурунда балдарды багуу үчүн акчалай каражаттарды төлөө болуп саналат. Польшада болсо алимент төлөөгө милдеттүү адамдардын алимент төлөөгө чама-чаркы жетпеген учурларда акчалай каражаттар бөлүнөт. Аталган Фонддун каражаттарын социалдык камсыздандыруу Башкармалыгы тескейт. Фонддун каражаттары алимент төлөөгө милдеттүү адамдардан алынган төлөмдөрдөн, бюджеттик дотациялардан жана ыктыярдуу салымдардан топтолот.

Алименттик төлөм мүмкүн эмес болгон учурда сот тарабынан чечимге ээ болгон балдар гана алименттик фонддун каражатынан пайдаланууга укуктуу. Төлөмдүн өлчөмү социалдык камсыздандыруу башкармалыгы тарабынан аныкталган бир жылдык көлөмдөн ашпайт. Андан сырткары үй-бүлөнүн алимент алуучу мүчөсүнүн кирешесинин көлөмү да эске алынат. Төлөмдөр жашы толук жеткен куракка чейин төлөнөт.

Латвияда 2005-жылы балдарды кармоо үчүн Кепилдик фонду түзүлгөн.

Үй-бүлө мыйзамы балдар укугун коргоо максатында мамлекеттик өкүлчүлүктөрдүн кызматын да пайдаланат. Кыргыз Республикасынын үй-бүлө мыйзамынын нормаларына ылайык баланын мамлекеттик өкүлчүлүгүнө ата-энелер, асыроочулар, камкорчулар, асырап алган үй-бүлө жана ошондой эле, балдар үйлөрү кирет. Мындан сырткары тарбиялоочулар да өкүл боло алышат. Баланын мыйзамдуу өкүлдөрүнүн, алардын ортосундагы мамиленин мүнөзү бирдей эмес: алар баланын курагына жараша аныкталат.

7 жаштан өтө элек балдардын ата-энелери, асыроочулары жана камкорчулары үчүн – үчүнчү тараптардын алдында баланын бардык субъективдүү укуктарын жүзөгө ашыруу болуп саналат.

7 жаштан 14 жашка чейинки балдардын мыйзамдуу өкүлдөрүнүн ыйгарым укуктары бир кыйла кыскартылган, анткени бул курактагы бала бир топ аракет жөндөмдүү жана бир катар бүтүмдөрдү кабыл ала алат.

¹ Уенкова О.Г. К вопросу о защите имущественных прав детей при расторжении их родителями брака // Семейное и жилищное право. - 2009. - № 1. - С. 16-17.

14-18 жаштагы өспүрүмдөрдүн аракет жөндөмдүүлүгүнүн көлөмү чоңойгон сайын мыйзамдуу өкүлдөрдүн ыйгарым укуктары тарып барат. Бул курактагы өспүрүмдөр мыйзамдуу өкүлдөрдүн макулдугу жана макулдугусуз эле ар кандай бүтүмдөрдү жана ошондой эле, юридикалык аракеттерди жүргүзө алат. Мында жашы жете электердин эрки чагылдырылат, а макулдук деген ошол жашы жете электин чечимдеринин акылга сыйымдуулугун аныктайт. Ушуга байланыштуу цивилистикалык илимде “мыйзамдуу өкүл” деген терминди колдонуу бир топ сынга кабылууда. Л.Ю. Михееванын белгилөөсү боюнча, көзөмөлчү менен камкорчунун укуктук статусу алардын функцияларын тактоо менен аныкталат: «Камкорчу юридикалык чөйрөдө баланы толук коргой алат, а көзөмөлчү – болгону жардам гана бере алат...» [2].

Арийне ошол эле учурда, жарандык-процессуалдык, кылмыш-процессуалдык жана административдик мыйзамдарда көзөмөлчү жашы жете электин мыйзамдуу өкүлү деп каралат. Мындай дал келбөөчүлүктөр көзөмөлчүнүн укуктук статусун толук түшүнбөөчүлүккө алып келиши мүмкүн. Бирок, биздин көз карашыбызда, мындай абалга жол бербөө зарыл.

Аталган дал келбөөчүлүктөрдүн натыйжалары:

1. Жашы жете элекке карата болгон милдеттерин чын дилинен аткарбай коюу;

2. Кызыкчылыктардын «чекиттик» дал келбөөсү (бүтүмдөрдү кабыл алууда макулдук бербей коюу, баланын таламын талашпай коюу ж.б.).

Үй-бүлө мыйзамдары боюнча баланын кызыкчылыктарын бузуу тууралуу маселелерди табуу миссиясы камкорчу жана көзөмөлчүлөр органына тагылган. Эгерде ата-энелер менен балдардын кызыкчылыктарынын карама-каршылыктары аныкталса, анда ата-энелер өз балдарынын кызыкчылыктары үчүн туруу укугун жоготушат жана камкорчу жана көзөмөлчүлөр органы тарабынан мамлекеттик мыйзамдуу өкүл дайындалат. Аталган норманы ишке ашырууда бир катар көйгөйлөр пайда болот. Үй-бүлө кодексинде камкорчу жана көзөмөлчүлөр органы же сот 10 жашка толгон баланын макулдугу менен гана чечим кабыл алат деген учур бар. Мындай учурга төмөнкүлөр кирет:

- баланын атын жана фамилиясын өзгөртүү;
- ата-эненин укугун калыбына келтирүү.

Аталган тизмеге баланын мүлкүн сатуу маселесин да кошуу керек. Анткени 14 жаштан тартып өспүрүмдөр өз мүлкүн камкорчунун макулдугу менен сата алат, ал эми 14 жаштан төмөнкүлөрдүн кызыкчылыгы жана оюу эч эске алынбайт [3].

Белгилеп кетчү нерсе, жогоруда аталган чаралар толук көрүлбөйт, камкорчу жана көзөмөлчүлөр органы

бардык окуяларга маани бербейт, жардамга муктаж балдардын учёту алынбайт. Көңүл бурууну талап кылган маселе, Улуу Британияда балдарды коргоонун Реестри жүргүзүлөт. Реестрге киргизүү үчүн балдар категориялары боюнча катталат. Категорияларга бөлүү же физикалык, эмоциялык же жыныстык зомбулуктарды аныктоо принциптери менен жүргүзүлөт.

Бул маселедеги кемчиликтерге көңүл буруу менен В.Н. Герасимов: «Балдардын коопсуздугу боюнча атайын кызмат уюштуруу зарыл. Ал же ӨКМ, же камкорчу жана көзөмөлчүлөр органынын структуралык бөлүмү болушу мүмкүн. Анын кызматкерлери – инспекторлор өз тилкелериндеги ар бир баланын жашоо шартын билүүсү жана өзгөчө кырдаалдарда баланы куткаруу боюнча толук укуктарга ээ болуусу шарт» деп жазат. Аталган идеяны Кыргыз Республикасынын аймагында турмушка ашыруу учурдун талабы катары жана жашы жете электердин укуктарын коргоодо илимий жактан негизделген чара катары боюру шексиз.

Жыйынтыктар айтканда, укуктук мамлекетти куруу, адам укуктарын жар салуу менен эле эмес аларды ишке ашыруу үчүн шарттарды түзүү менен тастыкталат.

Адабияттар:

1. Пудовочкин Ю.Е. Ответственность за преступления против несовершеннолетних. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002.
2. Уенкова О.Г. К вопросу о защите имущественных прав детей при расторжении их родителями брака // Семейное и жилищное право. - 2009, №2. - С. 16-17.
3. Князева Е. Алиментный фонд найдет должников // <http://www.gudok.ru/sociaty/>
4. Ильина О.Ю. Интересы ребенка в семейном праве РФ. М., 2006. // Информационная база «Консультант Плюс: Высшая школа».
5. Татаринцева Е.А. Защита прав ребенка по английскому праву // Защита прав ребенка в современной России / отв. ред. А.М. Нечаева. М.: ИГП РАН, 2005. С. 48, 49.
6. Герасимов В.Н. Семейно-правовые принципы воспитания и защиты детей // Защита прав ребенка в современной России / отв. ред. А.М. Нечаева. - М.: ИГП РАН, 2005. - С. 58.
7. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 2010-жылдын 27-июнунда кабыл алынган.
8. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси №201 2003-жылы 30-августтан (2015-жылдын 14-июлундагы өзгөртүү жана толуктоосу менен) кабыл алынган [<http://www.toktom.kg>]
9. Конвенция о правах ребенка от 20.11.89 г. // Информационная база «Консультант-Плюс: Высшая школа».
10. Эрделевкий А. Ребенок – тоже человек // Человек и закон. - 1998. - № 11-12. - С. 74.

² Михеева Л.Ю. Права и обязанности опекунов (попечителей) // СПС «Консультант Плюс».

³ Татаринцева Е.А. Защита прав ребенка по английскому праву // Защита прав ребенка в современной России / отв. ред. А.М. Нечаева. М.: ИГП РАН, 2005. С. 48, 49.